

Glavni urednik
Zoran Hamović

Urednik
Zoran Paunović

Likovni urednik
Svetlana Volic

Naslov originala

Chris Rojek

FRANK SINATRA

Copyright © Chris Rojek 2004

This edition is published by arrangement with Polity Press Ltd., Cambridge

Kris Rodžek

FRENK SINATRA

Preveo s engleskog
Ivan Filipović

Beograd, 2011.

U spomen Kitu Horneru (1953–2003)

Ovo je Frenkov svet. Budimo srećni što imamo priliku da živimo u njemu.

Din Martin

Slušajte, ne zavaravajte se – Sinatra je dripac. Budimo realni. Imajući to na umu, probajmo da ga upotrebimo u svoju korist.

Džon F. Kenedi

Život mora da se voli jer je smrt pravi davež.

moto Frenka Sinatre i njegove Pacovske družine

Holivud vam je pun tipova koji samo čekaju da ih iskoristite. Ako ljudi o nečemu tamo vode računa, to je hoće li postati zvezde ili ne. Mi im u tome pomažemo, ali usput oni počinju da rade za nas. Ništa spektakularno. A tek ženske... lepe i glupe. Nikad ne dozvoli da ti sva ta sranja o filmskoj slavi pomute razum... sve su to bezvredne protuve i kurve. Holivud vam je – izuzev Vašingtona – jedino mesto u kojem sam bio gde se svi, bukvalno svi – i muškarci i žene – prosto otimaju da budu iskorišćeni.

Sem Đankana, čikaški gangster

Verujem da, kada pevam, govorim istinu.

Sinatra, intervju *Plejboju* (1963)

Sadržaj

Predgovor	9
Uvod	15
1. Frenkov svet	23
2. <i>Uomo di rispetto</i>	97
3. Paradoksi slave	147
4. Pacovska družina	181
5. Poslednja strofa	237
Bibliografija	265
Indeks	269

Predgovor

Sva magičnost zamešateljstva koje pesmu „My Way“ čini himnom onoga što bismo mogli nazvati „Naš put“, svakako će još dugo ostati nedokučiva – nedokučiva bar onoliko dugo koliko ljudsko društvo ostane na nivou razvoja na kojem se trenutno nalazi. Uostalom, zašto bi sladunjavo i prostodušno pevušenje stihova ostarelog si-ledžije vrednog milione dolara – koji je umeo da bude i sirov, vulgaran i nesnosan, a često je dovođen i u vezu s organizovanim kriminalom – postalo himna čitave jedne generacije, a verovatno i najprepoznatljiviji simbol cele epohe? Nema sumnje da je u pitanju više faktora: kvalitet muzike, odjekivanje raspoloženja kroz duh vremena, komercijalizacija muzike, odnos snaga među starosnim grupama, među polovima itd. Nesporna je činjenica, međutim, da je Sinatra svojom muzikom ovakve uspehe ostvarivao ne jednom, već nebrojeno puta tokom svoje gotovo šest decenija duge karijere, a to dovoljno govori o jedinstvenom doprinosu ovog izvođača. Harizma kojom se jedna zvezda odlikuje jeste skup više faktora, ali treba imati u vidu da je tokom duge karijere Frensis Alberta Sinatre, ona konstantno bujala.

Moja generacija, koja je stasavala krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih, u periodu između prve kri-

ze OPEK-a, izbora Ronalda Regana za predsednika SAD i izbora Margaret Tačer u Britaniji – smatrala je Sinatru ostatkom prošlih vremena. Na njega smo gledali kao na političkog reacionara i prijatelja osramoćenog bivšeg predsednika Niksona i njegovog dvoličnog potpredsednika Spiroa T. Egnua; kao na *passé* superstara koji se iz petnih žila trudi da ostane popularan iako je bilo očigledno da je ostao okamenjen u vremenu u kojem su smoking i kazino bili nezaobilazni rekviziti. Kome je normalnom potreban Frenk Sinatra kada su tu bili Bob Dilan, Bitlsi, Rolingstonsi, Dejvid Bouvi, Roksi mjuzik, Seks pistolsi i Kleš? Neformalnost i neposrednost ovih izvođača činila je Sinatru previše izveštačenim i prilično očinskom figurom.

Upravo zato se, kada mi je profesor Entoni Eliot rekao da razmislim o kome bih napisao knjigu za njegovu ediciju o slavnim ličnostima – a „u ponudi“ su bili još Marlon Brando i Džek Nikolson – Frenk Sinatra našao na poslednjem mestu. Na pamet mi je tada pala stara izreka koja kaže da istraživanjem nikada ne smeju da rukovode predrasude. To se, naravno, pokazalo tačnim: tek što sam započeo pripreme i prve analize karijera i kulturološkog značaja sve trojice umetnika, uvideo sam ne samo da su Sinatrina dostignuća mnogo raznovrsnija i impresivnija nego i da je trag koji je ostavio u javnosti mnogo dublji i trajniji. Kada je o Sinatri reč, moramo imati u vidu da je on uspeo u nečemu što je veoma malom broju poznatih ličnosti pošlo za rukom – od obične zvezde prešao je u legendu.

Osim toga, ubrzo sam uvideo da je u Sinatrinoj ličnosti i njegovoj slavi bilo i tragičnih elemenata. Na fotografijama snimljenim u studijima početkom četrdesetih, na kojima je vitki, golobradi pevač na nastupima s Bendom

Tomija Dorsija ili Orkestrom Harija Džejmisa, kao da sam primećivao neizrecivu surovost i proračunatost. Kao da su se na licu tog mladića nazirali početni znaci gordosti i pokvarenosti. Pesnik V. H. Odn jednom prilikom je svoje lice opisao kao „svadbenu tortu ostavljenu na kiši“; studijske fotografije mladog Sinatre dočaravale su pažljivo montiranu svežinu koja prikriva ubilački instinkt.

Budući da sam dovoljno staromodan da verujem da svaka teza mora da bude potvrđena *pilot-istraživanjem*, ispitao sam šta o Sinatri misle i kakvu bi knjigu o njemu napisali moji studenti. Na moje iznenađenje, Sinatra je za njih predstavljao mnogo životniju i, uopšteno govoreći, kulturološki prisutniju pojavu nego što je to bio meni kada sam bio student. Njihovo mišljenje o Sinatri ukratko izgleda ovako: njegova muzika ima izuzetno mnogo stila, filmovi su mu veoma *cool* i zabavni (*Mandžurijskog kandidata / The Manchurian Candidate* smatraju dalekovidim remek-delom, a *Jedanaest veterana / Ocean's Eleven* šašavim prethodnikom Klunijevog popularnog rimejka) i, iznad svega, sâm Sinatra veliki je simbol muževnog autoriteta. Iako su moji studenti mahom bili upoznati s činjenicama o Sinatrinoj povezanosti s organizovanim kriminalom i time da je bio notorni muški šovinista, reagovali su i te kako pozitivno na nedvosmisleni imidž maskuliniteta koji je promovisao. Kasnije sam uvideo da u epohi kakva je naša, a koja – između ostalog – promovise politiku različitosti, Sinatra mlade privlači delom i zbog svog nemilosrdnog *individualizma*. Imidž koji je Sinatra uživao u javnosti odavao je autoritet, odlučnost i beskompromisni uspeh.

Zato pre svega treba da se zahvalim svojim studentima i postdiplomcima na Katedri za engleski jezik, medije i

komunikaciju Univerziteta Notingem trent, kao i Entoniju Eliotu, pošto bez njihove pomoći knjiga ne bi mogla da bude napisana. Moji prijatelji Rodžer Bromli i Džon Tomlinson s Notingem trenta pružali su mi ključnu podršku u radu na knjizi. Institut za kulturološke ogledе u Notingemu jedna je veoma maštovita i uzbudljiva istraživačka inovacija i smatram se neverovatno srećnim što sam deo njenog tima.

Osim toga, izuzetnu zahvalnost dugujem i osobi koja je najviše od svih podsticala moju sociološku imaginaciju: Eriku Daningu. Kao Erikov student sredinom sedamdesetih, tokom četiri godine provedene na Univerzitetu u Lesteru, nijednom nisam pomislio da je moj profesor pravi doktor Džekil i mister Hajd. Međutim, otkako sam počeo da s njim radim na Ist Midlendu nakon 1996, često sam kod njega odsedao i uživao u njegovom kasnonoćnom i ranojutarnjem gostoprimstvu u Klarendon park roudu u Lesteru. Ono što me je najviše obradovalo jeste činjenica da je ispod maske pasioniranog sociologa koju nosi u javnosti, on u stvari – strastveni ljubitelj džeza. Naučio me je mnogo o Sinatri, ali i o drugim muzičarima: Četu Bejkeru, Dejvu Brubeku i Polu Dezmondu. Skromno sam mu uzvratio tako što sam ga, u februaru 2002, uputio u sve tajne jednog od najautentičnijih Sinatrinih lokala – „Tonijevog bara“ u Ulici Malberi na Menhetnu. Veliki doprinos dali su i Alan Brajmen, Dejvid Frizbi, Gevin Makfadjen, Džim Makgigan, Geri Pikok, Džordž Ricer, Kristofer Simpson, Beri Smart i Brajan Tarner. Takođe, bezgranično sam zahvalan En Boun, korektorki *sine qua non*.

FBI je na osnovu Zakona o slobodi informacija objavio 2.403 strane dosijea koji su se bavili Sinatrom. Ovo je izvor od neprocenjive vrednosti za svakoga ko se intere-

suje za Sinatrin život. Meni je pak od ključnog značaja bio prilikom analiziranja njegovih veza s Mafijom. Ukoliko ste zainteresovani za ovaj materijal, adresa je: <http://foia.fbi.gov/foiaindex/sinatra.htm>. Transkripti prisluškivanih i tajno snimanih razgovora koje je sastavio FBI, a koje su vodili Sem Đankana, Džoni Rozeli, Džoni Formoza i ostali gangsteri, takođe su uzeti s ovog sajta. Materijal o ratovima Kastelamarezea sakupljen je iz intervjuua vođenih u Njujorku, pretrage interneta i raznih enciklopedija o kriminalu. Tridesetih godina, mladim Amerikancima italijanskog porekla kakav je bio i Sinatra, a koji su često trpeli ksenofobne ispade i zlostavljanja, ratovi Kastelamarezea predstavljali su uzor i ideal italoameričke romantike i moći. Sinatra nije bio izuzetak.

Knjiga Šona Levija o Pacovskoj družini (objavljena 1998) predstavlja, kao i knjiga Nika Tošesa o Dinu Martinu iz 1992. godine, standardnu literaturu u ovoj „oblasti“ i pruža neposredni intelektualni kontekst i za moje istraživanje. I sada, kada sam pregledao sve DVD-ove i sve snimke Sinatrinih koncerata i preslušao gotovo sve snimke svih njegovih pesama – iako sa zakašnjenjem – priznajem da on nije bio samo neverovatno omamljujuća figura koja je u posleratnoj američkoj pop kulturi uživala mitski status i bila sinonim za mnoge tenzije, strepnje, mešetarenja uspehom i slavom, već i veliki umetnik.

Uvod

Zašto su slavne ličnosti važne? Jedan od mogućih odgovora na ovo pitanje glasio bi da uopšte i nisu. Shodno ovom viđenju, slava nije ništa drugo do grubo preuveličana ličnost koju forsiraju multinacionalne kompanije zabavne industrije i mediji, kako bi uvećali gledanost i zaradili što više novca. Ovo, međutim, učesnike *Velikog brata* i *Opstanka* svrstava u istu ravan s Čarlijem Čaplinom, Gretom Garbo, Džonijem Depom i Alom Pačinom. Svakako je jasno da publika razlikuje različite *tipove* „selebritija“ i da je i te kako sposobna da prepozna ko je „selebritoid“ (poznata ličnost prolazne i kratkotrajne slave; čudo za tri dana), a ko će biti i ostati slavan.

Zato se svakako nameće pitanje zašto neke slavne ličnosti traju večno. Zanimljivo je da trenutak bitne faktore kakvi su *talenat* i *istrajnost*. Analitičari koji u prvi plan stavljaju ulogu medijskog preuveličavanja i multinacionalne finansijske manipulacije, najmanje su u stanju da cene istrajnost i talenat koji istinski slavne ličnosti poseduju. Naravno, ovim se ni najmanje ne poriče da su slavne ličnosti i te kako *konstruisane* zarad nas samih. Postoji čitava armija kulturoloških posrednika – lični menadžeri, osoblje za odnose s javnošću, stilisti, imidž-majstori – koji stvaraju vezu između svake dugovečne zvezde i publi-

ke. Oni su zaduženi za izgradnju i nadogradnju imidža poznatih ličnosti u skladu s njihovim postupcima, prihvatanjem od medija i u skladu s potrebama publike. Do pojave slavni ličnosti *mitskih* razmera, međutim, nikada ne dolazi tek jednostavnim sprovođenjem u delo lukavih i dobro podmazanih strategija kulturoloških posrednika. Takve slavne ličnosti su pojedinci koji ostavljaju dubok trag u epohi. Ovo je rezultat javnog priznanja njihovog jedinstvenog talenta ili kulturološko-istorijskog značaja koji ta slavna ličnost ima.

Frenk Sinatra bio je mitski slavna ličnost dvadesetog veka. Čak i oni kojima se sva raspojasanost njegovog načina života ili beskompromisnost stavova nije sviđala, nisu mogli da negiraju moć njegove slave. U nesvakidašnje dugom periodu koji je trajao više od trideset godina – od ranih četrdesetih sve do prvog lažnog povlačenja sa scene 1971. godine – Sinatrino delo trajno oblikuje domen zabavne muzike u kojem se govori o ljubavi, gubitku, staranju, bolu, drugovanju i ushićenju. Kada je Sinatra prvi put otpevao „All or Nothing at All“, „I’m a Fool to Want You“, „I’ve Got You Under My Skin“, „Angel Eyes“, „Night and Day“, „Come Fly with Me“ i „My Way“, činilo se da je uspeo da formuliše i izrazi emocije koje su do tada bile gromoglasno neme i nedorečene u srcima njegovih obožavalaca. Mnogo pre usložnjavanja i razvodnjavanja tržišta pop muzike, mnogo pre pojave raznih autorskih prava i kopirajta, izgledalo je da Sinatru slušaju svi. Kasnije, kada je već postao dragulj u kruni posleratne popularne kulture, ove pesme trenutno su publiku teleportovale u neka srećnija vremena.

Već na samom početku se, međutim, videlo da Sinatrino slava ne počiva samo na zanosnom belkantu i majstor-

skom stihovanju. Pop ikone razlikuju se od ostalih slavnihičnosti po tome što izgledaju kao da govore u ime svoje generacije. Pop ikona publici omogućava da preko nje seksualno usredsredi i politički artikuliše ideje i vrednosti svoje generacije, uzdižući je pri tom iz sfere puke popularne zabave u svet *kulturološkog* i *političkog* značaja. Sinatra je nacionalnu i svetsku slavu stekao u veoma potresno ratno vreme ranih četrdesetih. U tom periodu dominirali su veliki orkestri koji su naširoko iskorišćavali seksepilne muške i ženske vokale. Sinatrina pozicija vodećeg vokalnog soliste u Orkestru Harija Džejmsa, a kasnije i u Bendu Tomija Dorsija – koje on, zanemarimo li tipično razmetanje, sasvim precizno opisuje kao „Dženeral motors među velikim orkestrima“ (Levinson 1999: 78) – ucrtala je u svest publike njegovu sliku kao simbol izgubljene mladosti. Ovakav ansamblski stil izvođenja i ranije je imao vodećeg vokalnog solistu, ali on je bio član grupe koju su obično činili stariji muškarci, tako da je publika na glavnog pevača obraćala mnogo manje pažnje. Sinatrina velika odluka da, 1942. godine, krene sa solo nastupima, preokrenula je ovaj raspored snaga. On je zauzvrat bio veoma ljubazan i pažljiv prema muzičarima koji su ga pratili, ali od tog dana pa nadalje, tačno se znalo ko *koga* prati. Čak i šezdesetih godina, tokom virtuoznih koncerata s Kauntom Bezijem, Sinatra je bio taj koji je dominirao.

Jedan od ključnih aspekata uspeha njegove odluke da krene da nastupa sâm, bila je seksualna izražajnost njegovog novog imidža. Sinatra je izjavljivao da ga veoma čudi što već od prvih solo nastupa, izaziva toliku količinu ženske hysterije. On je, međutim, veoma pažljivo i predano negovao imidž satira. Al Džonson i Bing Krozbi prethode Sinatri kada je reč o pevačima mitskih razmera. Ipak, Si-

natra je taj koji je prvi poneo titulu prave pop ikone, budući da je upravo on iskoristio ovu poziciju kako bi, u zenitu mladalačke kulture, tokom četrdesetih godina, propagirao određena politička stanovišta i pravdu, kao i borbu protiv klasnog ugnjetavanja i rasne netrpeljivosti. Pošto su kasniji događaji i kontroverze koje su se prosto lepile za njega, toliko ocrnile Sinatru i imidž koji je gajio u javnosti, lako zaboravljamo da je on za vreme rata i neposredno u godinama nakon toga, kod mnogih Amerikanaca – bez obzira na to što je vodio poreklo iz Hobokena gde je, po svojoj prilici, imao sumnjive veze s organizovanim kriminalom – važio za kakvog modernog Ričarda Lavljeg Srca.

Optimizam i nada koje je Sinatra u to vreme ulivao, ali i sve nametljiviji imidž satira, razgnevili su moralističke medije. Njegovo bogatstvo, seksualnu privlačnost i političku ulogu na zub uzimaju tabloidi i podvrgavaju ga sramotnoj kampanji i napadima. Mediji koji su se donedavno utrkiivali u veličanju i pohvalama, sada su gledali kako da ga što pre unište. Nakon 1947, Sinatra zapada u krizu iz koje ga je izvukla Oskarom ovenčana uloga u filmu *Odavde do večnosti* (*From Here to Eternity*, 1953), ali i kultne pesme koje je pedesetih snimio za Kapitol rekords. Tokom ovih zaista teških i mučnih godina, Sinatru ostavlja supruga, pod veoma ponižavajućim uslovima primoravaju ga da napusti Kolumbija rekords, a MGM po kratkom postupku raskida filmski ugovor. Mlađi izvođači polako su ga nasleđivali na sceni i Sinatra je mogao samo da posmatra kako mu se karijera gasi, iako njegovu slavu kao najboljeg vokalnog izvođača niko nije uspeo da zasedni. Spao je na veoma niske grane, na samo dno, pomišljao je da odustane od svega. Iako su se određeni mediji veoma loše poneli prema njemu, kako je kasnije priznao, i sâm je

umnogome doprineo svom padu. Njegovo oholo ignorisanje optužbi medija i javnosti, razmetljivost, agresivnost, razvratništvo i veze s organizovanim kriminalom još više su razdražili kritičare. S vremenom je sve više očajavao. Kako bi povratio simpatije publike, svojim savetnicima je dopustio da ga konačno ubede da prihvati manje zahtevne filmske uloge i snima nekvalitetne pesme koje su, naravno, neminovno uticale na pad njegovog renomea.

Trijumfalni povratak na scenu nakon 1953. postaje trajni spomenik Sinatrinom čvrstini i herojstvu. Imao je osećaj da ga je ovo stradanje očeličilo. Uspeh koji je konačno usledio nakon 1953, ako ništa drugo, ulio mu je lažno osećanje nedodirljivosti. Seksualni nestašluci tokom godina provedenih na čelu Družine, javna prepucavanja s Kapitol rekordsom zbog kojih je na kraju i raskinuo s tom kućom, kao i druženje i poslovne veze s vodećim ljudima Mafije, odvijali su se neometano, a Sinatra se ni najmanje nije trudio da ih sakrije. Toliko se navikao na život pun odobravanja publike i nekažnjenih privatnih hirova, da je i sâm sebi počeo da izgleda nedodirljivo.

Šta bi drugo moglo da objasni njegovu katastrofalnu odluku da, tokom 1963, u hotelu svog kazina „Kal-Neva“ na obali jezera Tahoe – suprotno svim pravilima Odbora za kontrolu kocke Savezne države Nevade – ugosti ozloglašenog mafijaškog glavešinu Sema Đankanu? Ova je poseta tajno snimljena kamerom i dovela je do toga da Sinatri ekspresno oduzmu dozvole za vođenje kazina i bavljenje svim vrstama kockarskih poslova. Ovaj događaj, kao i teška uvreda koju mu je naneo Džon F. Kenedi time što mu je, nakon uspešne saradnje na predizbornoj kampanji, najednom okrenuo leđa, donekle su prizemljili Sinatrinu oholost.